

УДК 37.014.25:378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-3-34>

Ольга СНИТОВСЬКА,
orcid.org/0000-0002-3086-9503
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
(Львів, Україна) ozlotko@gmail.com

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ДИСКУРС УКРАЇНСЬКОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ

У статті здійснено історіографічний аналіз дискурсу української педагогічної компаративістики з проблеми підготовки фахівців різних галузей знань у закладах вищої освіти зарубіжних країн. Його реалізовано за двовекторною системою координат. «За горизонталлю» поділено праці за галузеву спрямованість (економіка, підприємництво, бізнес; туризм; мовно-лінгвістична підготовка; технічна освіта, інженерія; менеджмент, управління та ін.). «За вертикаллю» праці проаналізовано з позиції чотирьох методологічних підходів: а) комплексного (вивчення вищої професійної освіти як окремої цілісної системи національної освіти певної країни); б) розгляд професійної підготовки фахівців як складника системи неперервної освіти; в) вивчення окремих напрямів, компонентів галузевої вищої професійної освіти; г) формування в майбутніх фахівців професійних компетентностей, особистісних якостей.

За результатами пошуково-евристичної праці (аналіз бібліографічних видань, пошук у мережі «Інтернет») зафіксовано понад 350 наукових праць українських авторів про розвиток вищої професійної освіти в зарубіжжі. Після їх первісного огляду з'ясовано, що більшість монографій, наукових статей, тез конференцій підготовлені за матеріалами дисертацій, тож фактично дублювали їх зміст. За такої ситуації зосередилися на предметному вивченні дисертацій, які відображають основні тенденції та здобутки нароцування науково-педагогічних знань із порушеної проблеми.

Логіку і послідовність історіографічного аналізу позначають такі параметри: предмет, країнознавчий вектор, структурно-змістова спрямованість досліджень; спільне та особливе, що характеризують доробок окремих авторів, та ін. За рівнем наукових інтересів студії поділено на три умовні групи: «високий»; «середній»; «низький». За результатами дослідження визначено тенденції вивчення українськими компаративістами розвитку вищої професійної освіти в зарубіжних країнах.

Ключові слова: вища професійна освіта, зарубіжні країни, українська педагогічна компаративістика, історіографічний аналіз, науковий дискурс.

Olha SNITOVSKA,
orcid.org/0000-0002-3086-9503
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Latin and Foreign Languages
Lviv National Medical University named after Danylo Halytskyi
(Lviv, Ukraine) ozlotko@gmail.com

DEVELOPMENT OF NATIONAL SYSTEMS OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION IN FOREIGN COUNTRIES: DISCOURSE OF UKRAINIAN COMPARATIVE STUDIES

The article provides a historiographical analysis of the discourse in Ukrainian pedagogical comparative studies concerning the training of specialists in various fields of knowledge in higher education institutions of foreign countries. This analysis is implemented through a two-dimensional coordinate system. «Horizontally,» the works are categorized by industry orientation (economics, entrepreneurship, business; tourism; language training; technical education, engineering; management, administration, etc.). «Vertically,» the works are analyzed from the standpoint of four methodological approaches: a) comprehensive (studying higher professional education as an independent holistic system of national education in a certain country); b) considering the professional training of specialists as a component of the continuous education system; c) studying specific directions, components of sectoral higher professional education; d) forming professional competencies and personal qualities in future specialists.

As a result of the search and heuristic work (analysis of bibliographic publications, internet search), more than 350 scientific works by Ukrainian authors on the development of higher professional education abroad were identified. An initial review revealed that most monographs, scientific articles, and conference abstracts were based on dissertation

materials, effectively duplicating their content. Consequently, the focus was placed on the substantive study of dissertations, which reflect the main trends and achievements in the accumulation of scientific and pedagogical knowledge on this issue.

The logic and sequence of the historiographical analysis are marked by the following parameters: subject, country study vector, structural-content orientation of the research; common and unique characteristics of individual authors' contributions, etc. According to the level of scientific interest, the studies are divided into three conditional groups: «high»; «medium»; «low.» The study identifies trends in the examination of the development of higher professional education in foreign countries by Ukrainian comparativists.

Key words: higher professional education, foreign countries, Ukrainian pedagogical comparative studies, historiographical analysis, scientific discourse.

Постановка проблеми. Складний, дещо суперечливий процес інтеграції України у європейський простір вищої освіти актуалізує потребу всебічного осмислення зарубіжного досвіду функціонування національних систем професійної освіти. У такому ракурсі українська компаративістика нагромадила значний масив різновидових студій (монографії, дисертації, навчальна література, наукові статті, матеріали конференцій) про підготовку фахівців з різних галузей знань у закладах вищої освіти (ЗВО) зарубіжних країн. Результати цих наукових пошуків мають науково-теоретичну та практичну значущість для розвитку педагогічної науки та вдосконалення національної системи підготовки кадрів відповідного профілю в Україні. Це зумовлює потребу їх предметного синтезованого вивчення.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Представлена стаття передбачає безпосередній розгляд наукових студій із порушеної проблеми, тому відзначмо, що певні спроби аналізу наукової літератури відповідного спрямування здійснювали автори дисертацій у ракурсі предмета своїх досліджень (О. Авксентьева, В. Бондаренко, Л. Гарапко, Л. Гунько, О. Ельбрехт, А. Ільїна, О. Мартинюк, Л. Мовчан, Л. Отрощенко, Н. Пазюра, І. Пасинкова, І. Пастирська, О. Самохвал, К. Скиба, Л. Соколо-

вич-Алтуніна, О. Товканець та ін.). Однак історіографія розвитку національних систем вищої професійної освіти (ВПО) зарубіжних країн не стала об'єктом спеціального комплексного осмислення.

Мета статті – здійснити синтезований аналіз дискурсу української педагогічної компаративістики з проблеми підготовки фахівців різних галузей знань у ЗВО зарубіжних країн задля визначення тенденцій, здобутків, вузьких місць її вивчення.

Виклад основного матеріалу. Архітектоніка українського науково-педагогічного дискурсу про розвиток ВПО в зарубіжжі складна, багатоаспектна, поліструктурна. Пропонуємо його аналіз за двовекторною системою координат. «За горизонталлю» поділяємо праці за галузевою спрямованістю (табл. 1). «За вертикаллю» розглядаємо їх з позиції чотирьох (дещо умовних) методологічних підходів до визначення предмета дослідження: а) комплексний (вивчення ВПО як окремої цілісної системи національної освіти певної країни, регіону); б) розгляд професійної підготовки фахівців у ЗВО як складника системи неперервної освіти; в) вивчення окремого напрямку (компонента) галузевої ВПО; г) підготовка майбутніх фахівців для виконання певних функцій або формування в них професійних компетентностей, особистісних якостей.

Таблиця 1

Вибірка захищених в Україні дисертацій про підготовку фахівців із різних галузей знань і спеціальностей у зарубіжних країнах

Економіка, підприємництво, бізнес

- Воронка Г. С. Гуманізація післядипломної економічної освіти в університетах Великобританії (1997)
 Романовський О. О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах (2003)
 Бондаренко В. Ф. Тенденції розвитку вищої аграрної освіти у США (II половина XX століття) (2009)
 Ільїна В. Ю. Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах (2009)
 Отрощенко Л. С. Розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у Німеччині (2010)
 Войнаровська Н. В. Підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США (2011)
 Мовчан Л. В. Професійна підготовка бакалаврів сільського господарства в університетах Австрії (2012)
 Соколович-Алтуніна Ю. О. Модернізація вищої аграрної освіти в Польщі в умовах євроінтеграції (2012)
 Пазюра Н. В. Теорія і практика внутрішньофірмової підготовки виробничого персоналу в Японії та Південній Кореї (2013)
 Пальчук М. І. Тенденції розвитку систем професійної підготовки виробничого персоналу сфери послуг у країнах Європейського союзу (2016)
 Фурсенко Т. М. Система підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях і в університетах Канади (2018)
 Бокша Н. І. Тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині (2020)

Туризм
<i>Сақун Л. В.</i> Система підготовки кадрів для сфери туризму в Німеччині (1998) <i>Чикалова М. М.</i> Організаційно-педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини (2012) <i>Паламарчук О. Ф.</i> Професійна підготовка фахівців сфери туризму в університетах Франції (2014) <i>Бабушко С. Р.</i> Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців туристичної сфери США і Канади (2015) <i>Самохвал О. О.*</i> Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи (2020)
Мовно-лінгвістична підготовка
<i>Кузнєцова О. Ю.</i> Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини ХХ ст. (2003) <i>Пасинкова І. В.</i> Система підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови в університетах США (2005) <i>Авксентьєва О. І.</i> Професійно-лінгвістична підготовка іноземних фахівців у Франції (2006) <i>Пастирська І. Я.</i> Професійна підготовка магістрів технічного перекладу в університетах США (Ужгород, 2012) <i>Гулько Л. О.</i> Професійна підготовка магістрів іноземної мови та прикладної лінгвістики у вищих навчальних закладах КНР (2020)
Технічна освіта, інженерія
<i>Романова С. М.</i> Гуманітаризація професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США (1996) <i>Десятов Т. М.</i> Система професійно-технічної освіти в Туреччині (1998); <i>Бідюк Н. М.</i> Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії (2000) <i>Романовський О. Г.</i> Теоретичні і методичні основи підготовки інженера у вищому навчальному закладі до майбутньої управлінської діяльності (2001) <i>Барський Т. І.</i> Дидактичні основи технології підготовки викладачів технічних дисциплін (за матеріалами технічної освіти у Польщі) (2000) <i>Воцєвська О. В.</i> Професійна підготовка інженерів-аграрників в системі вищої освіти США (2008) <i>Пазюра Н. В.</i> Особливості розвитку професійно-технічної освіти в Китаї (остання чверть ХХ століття) (2008) <i>Громов Є. В.</i> Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі (2010) <i>Ветров О. М.</i> Розвиток професійно-технічної освіти в коледжах Сполучених Штатів Америки (кінець ХХ – початок ХХІ століття) (2017) <i>Мазур О. І.</i> Реалізація педагогічних ідей дидактичного утилітаризму у вищій інженерній школі США (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) (2017)
Менеджмент, управління
<i>Бурдіна С. В.</i> Система підготовки магістрів управління освітою у вищих навчальних закладах США (2006) <i>Ельбрехт О. М.</i> Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади США (2010) <i>Сікора Ян</i> Теоретичні і практичні основи підготовки тренерів праці до підтримуваної зайнятості в Польщі (2021) <i>Товканець О. С.</i> Системи підготовки фахівців з менеджменту освіти в центральноєвропейських країнах (2020)
Екологія, природоохоронна сфера
<i>Старовойт С. М.</i> Професійна підготовка фахівців з охорона та захисту навколишнього середовища у вищих навчальних закладах Великої Британії (2005) <i>Олендр Т. М.</i> Моніторинг якості природничо-наукової освіти в університетах США (2011) <i>Демешкант Н. А.</i> Теоретичні і методичні засади екологічної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в університетах Польщі (2013)

За результатами пошуково-евристичної праці (аналіз бібліографічних видань, пошук у мережі «Інтернет») зафіксовано понад 350 наукових праць українських авторів про розвиток ВПО в зарубіжжі. За результатами їх первісного огляду з'ясовано, що більшість (понад 80%) монографій, наукових статей, тез конференцій були підготовлені за матеріалами дисертацій, тож фактично дублювали їх зміст. За такої історіографічної ситуації зосереджуємося на предметному вивченні дисертацій, які відображають основні тенденції

та здобутки нарощування науково-педагогічних знань із порушеної проблеми.

Логіку і послідовність історіографічного аналізу позначають акценти на таких параметрах, як предмет, країнознавчий вектор, структурно-змістова спрямованість дослідження; спільне та особливе (оригінальне), що характеризує доробок окремих авторів, тощо. За рівнем наукових інтересів дібрані студії поділяємо на три умовні групи. До першої відносимо праці з «високим рівнем інтересу», які стосуються підготовки майбутніх

соціальних працівників (аналіз доробку про їх підготовку покажемо в іншій розвідці) та фахівців у галузях економіки, підприємництва, бізнесу; до другої – студії з «середнім рівнем інтересу» (підготовка фахівців із туризму, лінгвістики, інженерії, менеджменту і управління); до третьої – праці з «низьким рівнем інтересу» – підготовка спеціалістів у галузях екології, природоохоронної сфери, мистецтвознавства, права та ін. (табл. 1).

У групі студій про підготовку фахівців з економіки, підприємництва, бізнесу доволі чітко відстежуються галузевий і країнознавчий вектори досліджень про розвиток вищої аграрної освіти у Великій Британії (Г. Воронка, 1997), США (В. Бондаренко, 2009), Австрії (Л. Мовчан, 2012), Польщі (Л. Соколович-Алтуніна, 2012) та ін.; вищої економічної і бізнес-освіти у США (О. Романовський, 2003; А. Ільїна, 2009; Н. Войнаровська, 2011), Німеччині (Л. Отрощенко, 2010); Японії та Південній Кореї (Н. Пазюра, 2013) та ін.

Нарощування знань у цьому сегменті педагогічних студій увиразнюють оригінальні наукові наративи. Так, у докторській дисертації О. Романовського представлено методологічно важливі концепти з теорії і практики підприємницької освіти в «розвинутих зарубіжних країнах» (хоча фактично автор обмежився США). З огляду на постулат про соціально-орієнтовану сутність підприємницької освіти науковець розглядає її як цілісну систему, що ґрунтується на органічній єдності професійно-педагогічної підготовки підприємця; економічній теорії, орієнтованій на формування економічної свідомості особистості; виробленні фахових компетентностей. На цій основі розробляються термінологічні ознаки підприємницької освіти, розкриваються її соціально-орієнтована сутність та формування підходів до її розвитку в розвинутих країнах світу, з'ясовується феномен підприємництва як чинника і стрижня профільної підготовки майбутніх фахівців, обґрунтовуються вимоги до їх особистісних якостей. У цілісному вигляді ці компоненти інтегруються в модель розвитку підприємницької освіти у ЗВО США (Романовський, 2003).

Цікавою для порівняння є праця Н. Войнаровської, яка показала, що стрімкий розвиток економіки США в 1950–60-х рр. загальмувався через різку нестачу фахівців. Це спричинило активний розвиток економічної освіти у ЗВО, що незабаром стало вагомим чинником економічної могутності країни. Перетворення США у локомотив інтернаціоналізації економічної освіти у світі виявилось у схарактеризованих авторкою стратегіях (загальні концепції, інтегрування, фокусування, обмін пра-

цівниками, міжкультурна підготовка наукового обміну, короткотривалих відряджень та ін.), які стимулювали інтеграційні процеси в інших галузях знань ВПО (Войнаровська, 2011).

Родібна спрямованість, але більш комплексний підхід до проблеми впливає з праці В. Ільїної. Проаналізувавши генезу, тенденції, етапи, особливості реформування, інші аспекти становлення і розвитку вищої економічної та бізнес-освіти США, авторка показала, як цей досвід позначився на світових трендах формування терміносистеми економічної освіти та її окремих національних моделях (Ільїна, 2009).

У плані актуалізації практичного досвіду обговорюваної проблеми відзначмо дисертацію Т. Фурсенко, яка доводить, що професійна підготовка актуаріїв (здійснюють розрахунки у сферах пенсійного забезпечення, страхування тощо) стала важливою умовою забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного розвитку Канади. Вона здійснюється згідно з міжнародними стандартами на основі міждисциплінарного, випереджального, професійно-орієнтованого, компетентнісного підходів та характеризується сучасним освітнім трендом щодо поєднання наукового потенціалу університетів і практичної спрямованості підготовки в професійних об'єднаннях (Фурсенко, 2018).

Розглядаючи праці другої групи із «середнім рівнем інтересу», виокремлюємо доволі сконсолідовані наукові підходи, притаманні студіям про підготовку фахівців у галузі туризму (табл. 1). За напрацьованим інтегралом дослідники фокусують на аналізі нормативних і аналітичних документів міжнародних, національних туристичних організацій та міжгалузевій природі туризму. Кваліфікуючи туристичну освіту як складник професійної освіти і туристичної галузі, науковці аналізують функціонування її структурних компонентів (заклади освіти, наукові і методичні, виробничі і сервісні установи, органи управління тощо). У такому ракурсі як підсистеми туристичної освіти вивчаються педагогіка туризму та професійно-кваліфікаційна структура туризму. На методологічному рівні автори студій про розвиток туристичної освіти в окремих країнах дискутують про спільне та особливе в її міжнародній та національних терміносистемах.

На відміну від широкого спектру моделей періодизації розвитку різних галузей національних систем професійної освіти, детермінованих безліччю внутрішніх і зовнішніх чинників, у визначенні етапів розвитку професійної туристичної освіти різних країн українські учені часто орієнтуються

на загальносвітові тенденції її розвитку. За такого підходу подекуди пропонуються доволі загальні, розмиті періодизації розвитку систем підготовки фахівців у галузі туризму. Як приклад відзначмо схему етапів її становлення в Туреччині: доінституційний (підготовка у вигляді учнівства – XII – 40-рр. XX ст.); інституційний (професійні школи у 40–60-х рр. XX ст.); формування різнорівневої системи вищої туристичної освіти, що передбачає диверсифікацію її рівнів (з 70-х рр. XX ст.) (Чикалова, 2012).

Поряд зі спільними підходами, українські компаративісти пропонують своє оригінальне бачення розвитку національних систем вищої туристичної освіти. Зокрема, у докторській дисертації С. Бабушко представлена реконструкція моделі корпоративного університету як ефективного інструменту підготовки фахівців з туризму в США і Канаді. Вони функціонують у структурі готельних корпорацій, які у співпраці із ЗВО на основі чіткого планування і поділу навчання на три кластери (доготельне, готельне, позаготельне) забезпечують послідовну, неперервну професійну підготовку фахівців (Бабушко, 2015).

Назгал вузький країнознавчий вектор дослідження ВПО розширює докторська дисертація О. Самохвал, яка концептуалізує розвиток туристичної освіти у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи. Доволі інноваційним для вітчизняної педагогіки і туризмознавства є представлено дослідницею порівняння бінарної структури (паралельне існування університетського та неуніверситетського секторів вищої туристичної освіти) у Німеччині, Швейцарії, Австрії, Люксембурзі, Ліхтенштейні. Основні тенденції та особливості її функціонування виявляються в чіткій ієрархії ступеневої освіти й дотриманні принципів міждисциплінарної цілісності, іншомовної професіоналізації, гуманітаризації. За результатами порівняльного аналізу розроблена їхня уніфікована модель, яка надається для зіставлення з іншими регіональними та національними системами вищої туристичної освіти (Самохвал, 2020).

Попри різні тематичні вектори та профільну спрямованість, у двох проаналізованих групах студій простежуємо науково-методологічні підходи до вивчення предмета дослідження. Це міждисциплінарність (освітньо-педагогічні процеси розглядаються крізь призму економічних знань, підприємництва, бізнесу); традиційна орієнтація на вимоги ринку праці розширюється з його національного компонента на глобальні виклики та європейські і світові тренди.

Доробок українських науковців про розвиток мовно-лінгвістичної освіти закордоння частково розглядався в дисертації з історіографії розвитку іншомовної освіти в зарубіжних країнах (Л. Гарапко, 2017), тому в контексті нашого дослідження відзначмо деякі характеристики цієї групи праць. Інтерес науковців до означеної проблеми зумовлюють чинники суб'єктивні (авторами зазвичай є фахівці з іноземних мов, які реалізувалися як дослідники в галузі педагогіки) та об'єктивні у вигляді глобалізації та інтернаціоналізації суспільного життя, зростання кількості іммігрантів та іноземних туристів, розширення міжнародних зв'язків тощо.

З таких позицій пояснюється інтерес до вивчення системи професійної підготовки перекладачів у США, однієї з найрозвинутіших у світі. Це знайшло відображення у низці дисертацій (І. Пасинкова, 2006; О. Мартинюк, 2012; І. Пастирська, 2012), навчальних посібників та численних статтях. Відстежуємо сфокусованість уваги дослідників на аналізі диференційованої мережі профільних закладів освіти: «напівпрофесійних» 1–3-річних шкіл і 2-річних коледжів, які дають право вступу на 3-й курс коледжу з бакалаврськими програмами; 4-річних коледжів вільних мистецтв; незалежних фахових шкіл із бакалаврськими і магістерськими програмами, університетів із правом підготовки докторів; вишів з дистанційною формою навчання тощо. Такі студії інтегрують уявлення про характер та особливості американської системи професійної підготовки перекладачів.

Тенденцію щодо розширення країнознавчого спектру цієї групи праць відображає дисертація О. Авксентьевої, яка професійно-лінгвістичну підготовку іноземних фахівців у Франції дослідила в контексті геополітики (зміна статусу французької мови у міжнародному спілкуванні), з акцентом на діяльності центрів і професійних асоціацій, які допомагають іноземцям підготуватися до вступу до національних ЗВО та навчання в них, сертифікують рівень лінгвопрофесійної компетенції абітрієнтів тощо (Авксентьева, 2006).

Означений країнознавчий тренд також засвідчує праця Л. Гунько про професійну підготовку магістрів іноземної мови та прикладної лінгвістики у КНР. Сфокусувавши увагу на її інституційному компоненті, авторка показала, що серед підпорядкованих Міністерству освіти країни 3 тис ЗВО наприкінці 2010-х рр. такі послуги надали 174 заклади. Позитивним є предметний аналіз їх функціонування на прикладі Гуандунського, Пекінського, Сіанського та інших універ-

ситетів. Зростання попиту на перекладачів у КНР пояснюється розвитком електронної комерції та комп'ютерного програмування (Гулько, 2020). Автори означених студій суголосно вказують на прогалину в національних системах мовно-лінгвістичної підготовки, яка виявляється у недостатній підготовці фахівців з французької, німецької, іспанської та мов країн Близького Сходу і Азії.

Вітчизняна компаративістика дещо просунулася у вивченні технічної, інженерної, екологічної освіти та підготовки менеджерів і управлінців закордоном (табл. 1), хоча, зважаючи на масштаби і значущість цієї проблематики, вона перебуває лише на початках їх системного осмислення.

За твердженням О. Ельбрехт, у першому десятилітті ХХІ ст. питання професійної підготовки менеджерів не було актуальним для української освіти та економіки (Ельбрехт, 2010, с. 3). Її докторська дисертація про підготовку менеджерів у ЗВО Великої Британії, Канади, США стала певним проривом у вивченні цієї проблеми в українській педагогічній науці. Авторка актуалізувала новаторський для її тогочасної методології концепт, згідно з яким критерієм освіти менеджерів (і професійної освіти загалом. – Авт.) має бути не репродуктивне відтворення знань у вигляді стандартних рішень, а вміння напрацьовувати інтеграл дій у контексті проблемних ситуацій. Це потребує зміни моделей підготовки майбутніх фахівців. З таких позицій науковиця комплексно показала та порівняла моделі менеджерської освіти в згаданих країнах з акцентом на їх позитивних (демократичні механізми співпраці державних і громадських структур і акредитації ЗВО тощо) та негативних (брак ефективних механізмів розв'язання загальнонаціональних проблем вищої освіти) характеристиках (Ельбрехт, 2010).

У концентрованому вигляді доробок педагогічної компаративістики з порушеної проблеми відображає докторська праця О. Товканець про систему підготовки фахівців із менеджменту освіти в країнах Центральної Європи. Науковиця розкрила важливі методологічні аспекти проблеми підготовки менеджерів: міждисциплінарна терміносистема досліджень; теоретичні концепти її здійснення (соціальне і цільового управління, програмно-цільовий підхід тощо). З таких позицій запропоновано тлумачення менеджменту освіти як цілісного багатоаспектного процесу, що відбувається з урахуванням принципів, організаційних норм і технологічних прийомів управління відносинами у сфері освіти та спрямований на реалізацію суспільно значущих цілей, забезпечує ефективну діяльність

освітніх установ, цілісність і координацію їх розвитку (Товканець, 2020).

Означена студія засвідчує тенденцію щодо вивчення проблеми підготовки менеджерів у зв'язку з економічною освітою, підприємництвом і бізнесом та в контексті процесів управління і реформування системи вищої освіти. Вона уявляється в навчальному посібнику «Специфіка підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі» (2021). З'ясувавши її організаційні та психолого-педагогічні аспекти, автори представили комплексні моделі, що відображають спільне та особливе в системах ВПО означених країн (Специфіка, 2021).

Синтезований аналіз дисертацій (табл. 1) та низки статей (І. Бакаєва, В. Бондаренко, А. Коломієць, С. Теліка та ін.) про розвиток вищої технічної освіти і підготовку майбутніх інженерів у зарубіжжі засвідчує превалювання характерних для вивчення ВПО наративів. Це виявляється у звуженому країнознавчому діапазоні студій (головно США (О. Вощевська, 2008; О. Ветров, 2017; О. Мазур, 2017), Велика Британія (Н. Бідюк, 2000), Польща (Т. Барський, 2000; Є. Громов, 2010)) та реалізації напрацьованих підходів висвітлення означеної проблеми у контексті генези та етапів розвитку основних типів ЗВО – університетів, коледжів, вищих технічних шкіл тощо.

На такому тлі цікавими в історіографічному плані є підготовлені в ракурсі пострадянської методологічної парадигми студії про розвиток професійно-технічної освіти в Туреччині (Т. Десятов, 1998) та Китаї (Н. Пазюра, 2008). Зокрема, показано процес модернізації системи підготовки виробничого персоналу КНР, що інтегрував світові теорії розвитку освіти з національними особливостями «економіки знань» та суспільними концепціями «сяо кан». Таким чином вона пройшла унікальний шлях трансформації, згідно із завданнями «культурної революції» 1949–1979 рр., курсу на виведення країни з кризи у 1974–1979 рр., пріоритетами економічного зростання 1984–1996 рр. та його поєднання з соціальною політикою 1996–2004 рр. (Пазюра, 2008).

Здобутки вітчизняної компаративістики збагачують студії третьої групи з «низьким рівнем інтересу». Вони мають виражену міждисциплінарність та відображають тенденцію щодо реалізації наукових інтересів фахівців різних галузей знань у педагогічній науці. Ідеться, до прикладу, про підготовлену на перетині мистецтвознавства та педагогіки дисертацію А. Юркової про підготовку майбутніх хореографів у ЗВО країн Балтії. Поклавши в її основу ідею, згідно з якою профе-

сійна хореографічна підготовка фахівців у ЗВО Естонії, Латвії, Литви є головним структурним компонентом неперервної хореографічної освіти, авторка показала, що вона реалізує широкий спектр навчальних завдань та формується в закладах вищої, професійної та неформальної освіти, витворюючи особливі взаємопов'язані освітньо-мистецькі середовища (Юркова, 2024).

На перетині правознавства та педагогіки побудоване дослідження О. Михайленко про розвиток юридичної освіти в коледжах США. Імпонує авторський аналіз її розвитку крізь призму п'яти етапів (з 1636 р.) та зосередження уваги на двох останніх, що охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ ст. Такий підхід уможливує показати наступність і основні тенденції цього процесу та предметно схарактеризувати його основні організаційні і дидактичні компоненти (Михайленко, 2011).

Для невеликої групи праць про професійну підготовку фахівців у галузі екології та природокористування, зокрема, у ЗВО Великої Британії (С. Старовойт, 2005), США (М. Олендр, 2011), Польщі (Н. Демешкант, 2013) та ін., характерні акценти на ґрунтовне з'ясування цієї проблематики в глобальному світовому масштабі з опорою на відповідні базові міжнародні акти та національну законодавчу базу. Під таким кутом розкривається інтердисциплінарна структура підготовки фахівців та особливості функціонування окремих вишів. Прикметною рисою студій з цієї проблеми є інтернаціоналізація національних систем професійної екологічної освіти, що відіграють вагомий роль у розв'язанні глобальних проблем людства.

Висновки. На основі викладеного можна окреслити низку визначальних тенденцій вивчення українськими компаративістами розвитку ВПО в зарубіжних країнах. По-перше, науковці з позицій синергетики стали підходити до з'ясування чинників, які визначали її розвиток за умов відкритих суспільних систем. За такого підходу увага зміщується з традиційних (історичні, політичні, економічні, географічні, демографічні, технологічні, культурні) на такі детермінанти, як різноманіття культур і збереження національної ідентичності; поширення неоліберальних цінностей в освіті тощо. По-друге, у характеристиці національних систем ВПО або їх зіставленні увага зміщується на компоненти, які зумовлюють і визначають їх інтернаціоналізацію та/або уніфікацію; орієнтованість на випрацювання професійних компетентностей; неперервність; актуалізують принципи гуманізації та гуманітаризації тощо. По-третє, можемо говорити про суголосність визначення і характеристику науковцями стратегічних завдань модернізації національних систем професійної освіти. Це виявляється в пріоритетах зміцнення взаємодії закладів освіти та бізнесу, наукових установ і громадських організацій; посиленні ролі неформального навчання; реалізації навчальних програм на основі мобільності студентів і викладачів; імплементації механізмів, що забезпечують зайнятість випускників тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в здійсненні комплексного історіографічного аналізу доробку вітчизняних науковців про підготовку соціальних працівників у ЗВО зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьева О. І. Професійно-лінгвістична підготовка іноземних фахівців у Франції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.
2. Бабушко С. Р. Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців туристичної сфери США і Канади: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 496 арк.
3. Войнаровська Н. В. Підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Вінниця, 2011. 230 арк.
4. Гунько Л. О. Професійна підготовка магістрів іноземної мови та прикладної лінгвістики у вищих навчальних закладах КНР: дис. ... д-ра філософії: 01, 011. Київ, 2020. 311 арк.
5. Ельбрехт О. М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади США: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 42 с.
6. Ільїна В. Ю. Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.01. Ялта, 2009. 20 с.
7. Михайленко О. В. Система професійної підготовки фахівців-юристів у коледжах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ніжин, 2011. 273 арк.
8. Романовський О. О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2003. 40 с.
9. Самохвал О. О. Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Вінниця, 2020. 658 арк.
10. Специфіка підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі: навчальний посібник / М. М. Палінчак та ін. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2021. 198 с.

11. Товканець, О. С. Системи підготовки фахівців з менеджменту освіти в центральноевропейських країнах: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2020. 749 арк.
12. Фурсенко Т. М. Система підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях і в університетах Канади: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 20 с.
13. Чикалова М. М. Організаційно-педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Суми, 2012. 252 арк.
14. Юркова А. В. Підготовка майбутніх хореографів у закладах вищої освіти країн Балтії: дис. ... док. філософії: 011. Слов'янськ, Дніпро, 2024. 332 арк.

REFERENCES

1. Avksentieva, O. I. (2006). Profesiino-linhvistychna pidhotovka inozemnykh fakhivtsiv u Frantsii [Professional and linguistic training of foreign specialists in France]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2006. 20 s. [in Ukrainian].
2. Babushko, S. R. (2015). Teoretychni ta metodychni zasady profesiinoho rozvytku fakhivtsiv turystychnoi sfery SShA i Kanady [Theoretical and methodical principles of professional development of specialists in the tourism sphere of the USA and Canada]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2015. 496 ark. [in Ukrainian].
3. Voinarovska, N. V. (2011). Pidhotovka bakalavriv z ekonomiky u vyshchykh navchalnykh zakladakh SShA [Preparation of bachelors in economics in higher educational institutions of the USA]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Vinnytsia, 2011. 230 ark. [in Ukrainian].
4. Hunko, L. O. (2020). Profesiina pidhotovka mahistriv inozemnoi movy ta prykladnoi linhvistyky u vyshchykh navchalnykh zakladakh KNR [Professional training of masters of foreign language and applied linguistics in higher educational institutions of the People's Republic of China]: dys. ... d-ra filosofii: 01, 011. Kyiv. 311 ark. [in Ukrainian].
5. Elbrekht, O. M. (2010). Pidhotovka menedzheriv u vyshchykh navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii, Kanady SShA [Training of managers in higher educational institutions of Great Britain, Canada, USA]: avtoref. dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2010. 42 s. [in Ukrainian].
6. Ilina, V. Yu. (2009). Stanovlennia ta rozvytok vyshchoi ekonomichnoi i biznes-osvity Spoluchenykh Shtativ Ameryky u suchasnykh umovakh [Formation and development of higher economic and business education in the United States of America in modern conditions]: avtoref. dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.01. Yalta. 20 s. [in Ukrainian].
7. Mykhailenko, O. V. (2011). Systema profesiinnoi pidhotovky fakhivtsiv-yurystiv u koledzhakh SShA (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [System of professional training of legal specialists in colleges of the USA (second half of the 20th – beginning of the 21st century)]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Nizhyn. 273 ark. [in Ukrainian].
8. Romanovskiy, O. O. (2003). Teoriia i praktyka pidpriemnytskoi osvity v rozvynutykh zarubizhnykh krainakh [Theory and practice of entrepreneurial education in developed foreign countries]: avtoref. dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv. 40 s. [in Ukrainian].
9. Samokhval, O. O. Tendentsii rozvytku turystychnoi osvity u vyshchykh navchalnykh zakladakh nimetskomovnykh krain Zakhidnoi Yevropy [Trends in the development of tourism education in higher educational institutions of the German-speaking countries of Western Europe]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.01. Vinnytsia, 2020. 658 ark. [in Ukrainian].
10. Spetsyfika, pidhotovky ekonomistiv i menedzheriv u SShA ta Polshchi (2021) [Specifics of the training of economists and managers in the USA and Poland]: navchalnyi posibnyk / M. M. Palinchak ta in. Uzhhorod: Polihraftsentr «Lira». 198 s. [in Ukrainian].
11. Tovkanets, O. S. (2020). Systemy pidhotovky fakhivtsiv z menedzhmentu osvity v tsentralnoievropeiskykh krainakh [Training systems for education management specialists in Central European countries]: dys. ... d-ra. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 749 ark. [in Ukrainian].
12. Fursenko, T. M. (2018). Systema pidhotovky aktuariiv u profesiynykh obiednanniakh i v universytetakh Kanady [The system of training actuaries in professional associations and universities in Canada]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
13. Chykalova, M. M. (2012). Orhanizatsiino-pedahohichni zasady pidhotovky menedzheriv mizhnarodnoho turyzmu v universytetakh Turechchyny [Organizational and pedagogical principles of training international tourism managers in Turkish universities]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Sumy. 252 ark. [in Ukrainian].
14. Iurkova, A. V. (2024). Pidhotovka maibutnikh khoreohrafiv u zakladakh vyshchoi osvity krain Baltii [Training of future choreographers in institutions of higher education in the Baltic countries]: dys. ... dok. filosofii: 011. Sloviansk, Dnipro. 332 ark. [in Ukrainian].